

عوامل مؤثر بر گرایش نوجوانان پسر شهرستان کرج در خرده فرهنگ جرم

تاریخ دریافت: ۹۰/۴/۲۱
تاریخ پذیرش: ۹۰/۶/۳۱
سرهنگ مهدی ترکمان^۱
محمد رضا پور غلامی^۲
سرهنگ غلامرضا مرادی سیاه سر^۳

چکیده

گسترش اعتیاد و دامن زدن به مصرف بیشتر مواد مخدر به ویژه حشیش و مواد صنعتی روان گردان در بین نوجوانان یکی از معضلات جامعه کنونی ما در کلان شهرها به خصوص کلان شهر مورد مطالعه یعنی کرج محسوب می گردد. شهرستان کرج به واسطه نزدیکی به پایتخت و دارا بودن شرایطی از قبیل گستردگی خارج از قواره شهری، صنعتی بودن، غیر بومی بودن بیش از ۷۰٪ جمعیت (آمار غیر رسمی) و.. به شدت تحت تاثیر معضلات و ناهنجاری های خرده فرهنگی قرار گرفته و برابر اعلام مسئولین انتظامی میزان بزهکاری بسیار زیاد و دامنه آن رو به افزایش است. تحقیق حاضر که از نظر نوع و هدف «کاربردی» و از نظر ماهیت بصورت توصیفی با تکنیک پیمایشی است و به فراخور کار از اسناد و مدارک موجود استفاده به عمل آورده شده است. برای بررسی و سنجش میزان پایایی آن از آزمون آلفای کرونباخ استفاده گردید. نتیجه محاسبات انجام شده نشانگر اعتبار ۰/۷۵ این پرسشنامه می باشد. یافته ها نشان می دهد میزان پول موجود در نزد جوانان از عوامل مؤثر در گرایش به سوء مصرف مواد مخدر است. همچنین پژوهش ها نشان داده اند والدینی که با کودکان خود مهربان نیستند، بیشتر احتمال دارد که فرزندان بزهکار داشته باشند.

واژه های کلیدی:

خرده فرهنگ، جرم، نوجوان، شهرستان کرج، مواد مخدر، اقتصاد

مقدمه

انسان در فرایند جامعه پذیری^۱ از طریق کنشهای متقابل اجتماعی «شیوه راه رفتن و گفتن» را می آموزد و به تدریج به کسب تجربه های مختلف می پردازد (ستوده، ۱۳۸۴: ۴۹). اما باید توجه داشت که گرایش به تغییر نیز جنبه جدایی ناپذیر زندگی اجتماعی و اصلی بنیادی در فرهنگ است. عناصر فرهنگی در هر جامعه ای آن چنان به هم پیوند خورده اند که تغییر هر عنصر، موجب تغییر در عنصرهای دیگر می گردد. بنابر این همیشه نیروهای نوآور با کنار زدن تدریجی یا سریع نیروهایی که حافظ وضع موجود هستند، جایی را برای خود باز می کنند و موجب تغییر می شوند. ولی بیشتر افراد جامعه، دگرگونی را به خصوص اگر از پیامدها و هزینه های آن آگاه باشند، به طور سراسری نمی پذیرند (همان: ۷۱).

در قرون اخیر دگرگونی های فرهنگی و اجتماعی از شتاب بالایی برخوردار شده است. به گونه ای که نظیری برای آن نمی توان یافت. این دگرگونی ها ممکن است بعضاً اثرات نامطلوبی در زندگی اجتماعی ایجاد کنند که موجب دشواری تطابق اجتماعی می شود، یعنی فرد به زحمت می تواند خود را با تغییرات تازه همراه کند. به همین دلیل است که می بینیم با وقوع انقلاب صنعتی و تغییر وضعیت زندگی مردم، دامنه نیازمندی های آنها گسترش می یابد. از طرف دیگر به دلیل محرومیت های ناشی از برآورده نشدن نیازها و خواسته های بی شمار افراد، زمینه ایجاد انحرافات و کج رویهایی مانند تبهکاری، سرگردانی، سرقت، اعتیاد، انحرافات جنسی و... فراهم می گردد (تاج زمان، ۱۳۸۱: ۳). در این میان، کارگزاران جامعه پذیری، نهادهای اجتماعی و افرادی که جامعه پذیری در سالهای نخستین زندگی آنها رخ می دهد (نوجوانان و جوانان)، دارای بیشترین اهمیت هستند. در جامعه های نوین مانند خانواده، مدرسه، گروه همسالان و رسانه های گروهی به واسطه قدرت و تأثیر پیوسته ای که بر شکل گیری منش، شخصیت و رفتار انسان، می گذارند، می توانند در انتخاب یک مسیر صحیح و سالم و یا انحرافی، تأثیر داشته باشند. نوجوان از روانشناسی خاصی برخوردار است، وی از سویی سرشار از خیر خواهی و عواطف رقیق انسانی و از سوی دیگر بلند پرواز، ماجراجو و قهرمان گراست. از یک سو به دنبال یافتن هویت مشخصی برای خودش بر می آید و از سوی دیگر به همنوایی با جمع همسالانش می پردازد و غالباً ارزشهای خویش را از این گروه اخذ می کند. استقلال طلبی، هیجان جویی، تغییر در تأثیر پذیری از والدین، نگرانیهای

ناشی از تغییرات شکلی و بدنی، دوگانگی روانی و... در مجموع حالتی سیال را برای نوجوان پدید می آورند. جوان در این فضای خاص آماده شکل پذیری است، بسته به اینکه چه کسی به وی توجه کرده، روی وی سرمایه گذاری کند غالباً به همان سمت و سو متوجه می شود. (منطقی، ۱۳۷۷: ۱۹).

بیان مسأله

بدون شک در میان مراحل مختلف زندگی انسان، نوجوانی به دلیل ویژگیهای خاص و منحصر به فردی که دارد از اهمیت ویژه ای برخوردار است. نوجوانی دوره ای است که طی آن نوجوان از یک طرف با تغییرات سریع و ناگهانی فیزیکی و جسمی روبرو است و به تبع این تغییرات، از طرف دیگر تغییر و تحولات روانی نیز به وقوع می پیوندد که موجی از تلاطم و تشویش فکری را به راه می اندازد. به نظر می رسد که این تشویش و ناآرامی ناشی از دو منبع خانواده و هنجارها و مقررات حاکم بر آن (در سطح کلی تر جامعه) و نیز خود نوجوان و نظام ارزشی خاص او، است. بنابر این اگر در این مسیر و دوره گذر نوعی تعادل بین تغییرات فیزیکی و فکری نوجوانان و همچنین نوع جو حاکم بر خانواده برقرار نشود، ممکن است پیامدهای منفی ای مانند مشکلات رفتاری و انحرافات اجتماعی را به همراه داشته باشد. اثرات این انحرافات و بزهکاریها هم برای نوجوان و خانواده اش و هم برای جامعه جبران ناپذیر خواهد بود (خدایاری فرد، ۱۳۷۳: ۴۸).

بعضی از دانشمندان جرم شناس پیدایش انواع جرایم ارتكابی نوجوانان را معلول عواملی نظیر توسعه ناگهانی صنایع، وسعت و گسترش غیر اصولی شهرها، برخورد ملل و اقوام گوناگون، در هم ریختن و از هم پاشیدگی خانواده ها، سست شدن پایه ها و مبانی مذهبی و اخلاقی و عواملی از این قبیل می دانند. از طرف دیگر می توان گفت که قرن حاضر، قرن اضطراب و سرعت است و در چنین وضعیتی نوجوانان عجله دارند تا هر چه سریعتر خود را به مقصد خیالی مورد نظر خود برسانند و برای آنها تفاوتی ندارد که در این راه، قواعد و مقررات و قوانین در هم شکسته شوند؛ بنابر این لازم است که وی توسط خانواده و مربیان هدایت شود تا بتواند راه صحیح موفقیت را پیدا کند و به بیراهه کشیده نشود.

گسترش اعتیاد و دامن زدن به مصرف بیشتر مواد مخدر به ویژه حشیش و مواد صنعتی روان گردان در بین نوجوانان یکی از معضلات جامعه کنونی ما در کلان شهرها به خصوص

کلان شهر مورد مطالعه یعنی کرج محسوب می گردد. شهرستان کرج به واسطه نزدیکی به پایتخت و دارا بودن شرایطی از قبیل گستردگی خارج از قواره شهری، صنعتی بودن، غیر بومی بودن بیش از ۷۰٪ جمعیت (آمار غیر رسمی) و... به شدت تحت تاثیر معضلات و ناهنجاری های خرده فرهنگی قرار گرفته و برابر اعلام مسئولین انتظامی میزان بزهکاری بسیار زیاد و دامنه آن رو به افزایش است. این شهرستان بخش عمده ای از جمعیت مهاجر جویای کار را در خود جای داده است. جمعیتی که به دلیل جدایی از فرهنگ قومی و بومی خود اقدام به ایجاد خرده فرهنگ خاص برای خود نموده و سبب انحراف رفتاری نسل جوان و نوجوان شهرستان کرج از هنجارهای جامعه گردیده است. در حال حاضر گرایش نوجوانان و جوانان کرجی به مواد مخدر و استعمال آن به صورت فردی و گروهی، سبب نگرانی والدین و مسئولین جامعه گردیده و نسل آینده کشور را مورد تهدید قرار داده است.

اگر چه آمار دقیقی از میزان آلودگی نوجوانان و جوانان شهرستان کرج از سوی دستگاه های مرتبط منتشر نگردیده اما به تناسب شرایط خاص شهرستان کرج وجود وضعیتی مشابه آنچه که در گزارش فوق اشاره گردید، سبب بروز نگرانی شدید در بین والدین و مسئولین استان گردیده است. به همین دلیل است که می گویند پیشگیری مهمتر از درمان است و بسیاری از آسیب شناسان اجتماعی بر آنند که برای مبارزه با کژرفتاری ها باید زمینه اجتماعی آنها را از میان برداشت. برای حصول این منظور رعایت دو اصل ضروری است:

۱- سالم کردن محیط اجتماعی کودکان یعنی خانواده

۲- سالم سازی محیط اجتماعی همگان یعنی جامعه (ستوده، ۱۳۸۴: ۲۱).

بنابراین نگارنده در این پژوهش سعی بر آن دارد تا با شناسایی عوامل مؤثر در گرایش نوجوانان و جوانان به سمت انحراف و جرم و تبیین راهکارهای اجرایی مقابله با آن گام کوچکی در جهت رفع آلودگی و پیشگیری از گرایش نوجوانان و جوانان به مصرف مواد مخدر بردارد.

سؤالات تحقیق

سؤال اصلی

عوامل مؤثر بر گرایش نوجوانان و جوانان پسر شهرستان کرج به خرده فرهنگ جرم

کدامند؟

سؤالات فرعی

- ۱- آیا نهادهای اجتماعی از قبیل خانواده و همسالان در گرایش نوجوانان و جوانان به خرده فرهنگ جرم مؤثرند؟
- ۲- آیا رسانه های جمعی از قبیل ماهواره و اینترنت در گرایش نوجوانان و جوانان به خرده فرهنگ جرم مؤثرند؟
- ۳- آیا گروههای مرجع از قبیل هنرمندان و ورزشکاران در گرایش نوجوانان و جوانان به خرده فرهنگ جرم مؤثرند؟
- ۴- آیا دریافتی ماهیانه نوجوانان و جوانان از والدین در گرایش آنها به خرده فرهنگ جرم مؤثر است؟

اهداف تحقیق

الف) هدف اصلی

شناخت عوامل اثر گذار بر گرایش نوجوانان و جوانان شهرستان کرج به خرده فرهنگ جرم

ب) اهداف فرعی:

- ۱- شناخت تأثیر عواملی از قبیل: نهادهای اجتماعی، رسانه ها جمعی، گروه های مرجع، میزان پول دریافتی ماهیانه از خانواده و... بر گرایش نوجوانان و جوانان به خرده فرهنگ جرم
- ۲- اولویت بندی میزان اثر گذاری هریک از عوامل مذکور بر گرایش نوجوانان و جوانان به خرده فرهنگ جرم

پیشینه تحقیق

عوامل مؤثر در گرایش به جرم از دیر باز ذهن صاحب نظران جامعه شناسی را به خود معطوف داشته است. تا قبل از قرن نوزدهم میلادی که آغاز مطالعات جامعه شناسی کیفی است، می توان به نظریات ابراز شده از سوی دانشمندانی برخورد که اگر چه جنبه علمی نداشتند اما بعدها پایه تحقیقات و مطالعات محققان قرار گرفته است. مثلا در تراژدی های یونانی، اشعار شاعران و گویندگان آن عصر توجه به جنبه روانی پدیده جرم به چشم می خورد.

در جای دیگری جرم و بزهکاری به عنوان پدیده ای تحمیلی است که از بدو تولد توسط خدایان در نهاد هر انسانی نهاده شده است و تغییر ناپذیر می شود. سوفوکل در آثارش، از فقر و بدبختی به عنوان یک آفت وحشتناک یاد کرده و آنتی فان و گزنفون، تنگدستی و شرایط بد را به عنوان عوامل بدبختی و محرک قوی برای ارتکاب جنایت به شمار آورده اند (مظلومان؛ ۱۳۵۳).

در سطح جهانی اولین مطالعه علمی در زمینه نگرش خرده فرهنگی به انحرافات، توسط دانشمندان مکتب شیکاگو صورت پذیرفته است (امین صارمی، ۱۳۸۰: ۳۲). کتله بلژیکی (۱۸۷۴-۱۷۹۶) با بررسی آمار جرایم فرانسه و هلند، محیط جغرافیایی را عامل وقوع بزه دانسته است. ویرجیلیو ایتالیایی تأثیرات موروثی (ژنتیکی) را در وقوع جرم مؤثر دانسته است. گابریل بریل قاضی فرانسوی در سال ۱۸۶۶ تقلید را منشا بروز جرم و بزهکاری اعلام داشته است. سزار لمپروزو^۱ پزشک ایتالیایی (۱۹۱۹-۱۸۳۵) در کتاب «انسان تبهکار»، اثرات موروثی را منشا جرم و بزهکاری دانسته است.

شاو و مک کی در تحقیقات خود به این نتیجه رسیدند که بین میزان تبهکاری با تأثیر خرده فرهنگ های محیطی در مناطق معین رابطه مستقیم وجود دارد. تراشر و وایت نیز در دهه ۱۹۲۰ در زمینه جامعه گوشه خیابان و مراسمات و رفتارهای آنان مطالعه نمودند. افلاطون عوامل اجتماعی و اقتصادی مخصوصاً «فقر و ثروت» را منشا جرایم می داند و معتقد است که دو عامل مذکور عوامل عواطف انسانی را دگرگون ساخته و فرد را به طرف جرم و بزه سوق می دهد. ارسطو وضعیت جسمانی و روانی افراد را عامل ارتکاب بزه می داند. دلاپورتا ایتالیایی (۱۶۱۸-۱۵۴۸) در کتاب خود تحت عنوان «قیافه شناسی»، خصوصیات چهره افرادی را که رفتاری خشونت آمیز دارند با سر حیوانات مقایسه نموده و آنها را مشابه هم اعلام کرده است.

حمیدرضا مهر علی (۱۳۷۶)، در تحقیقی پیرامون «شناخت عوامل اجتماعی مؤثر بر گرایش جوانان به گروههای ناهنجار موسیقی»، بررسی نقش محیط جوانان در تقلید آنان از الگوهای ناهنجار در سبکهای غربی و تعیین سهم هریک از عوامل اجتماعی در گرایش جوانان به آن گروهها پرداخته است. پایان نامه توران روزبهانی (۱۳۷۸) دانشگاه الزهرا تهران با عنوان «نقش خانواده به عنوان عامل و مانع بزهکاری نوجوانان (با تکیه بر نظم در خانواده)». نتایج

حاصله از این تحقیق بیانگر آن است که برخی از ناهنجاری ها و مجرمیت ها، ناشی از عدم تحقق گرایز و نیازهای نوجوانان می باشد و خانواده نقشی اساسی در ارضای این نیازها دارد محمد رضا طاووسی (۱۳۸۵)، در تحقیقی تحت عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر گرایش جوانان به گروه های خرده فرهنگی انحرافی سال ۸۴ شهر اصفهان از دیدگاه مسئولان نظامی و انتظامی» اقدام به بررسی عوامل مزبور نموده و در نهایت نتیجه گیری نموده که در حال حاضر نقش تربیتی خانواده به دلیل وجود ماهواره، اینترنت و... کم رنگ شده و بایستی توجه بیشتری به این مقوله نمود.

پایان نامه حمید کریمی (۱۳۸۶)، دانشگاه علوم انتظامی دانشکده فرماندهی و ستاد با عنوان «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر جرایم خشونت آمیز جوانان ذکور همدانی (۲۵-۱۸ ساله)». نتایج حاصله از این تحقیق بیانگر آنست که عوامل عدم موفقیت تحصیلی، خشونت در خانواده، از هم گسیختگی خانوادگی، بزهکاری والدین، یادگیری جرایم از طریق رسانه ها، داشتن دوستان ناباب، داشتن و نحوه گذران اوقات فراغت و ولنگاری پدر مجرمین به عنوان عوامل اجتماعی بر خشونت جوانان همدانی تأثیر دارند.

اهمیت و ضرورت تحقیق

در توسعه و پیشرفت و بقای هر سازمان و کشوری، بی شک عامل انسانی یکی از با ارزش ترین عوامل به شمار می آید. این امر نیز بر کسی پوشیده نیست که دوام و بقای جوامع به تعامل و چگونگی روابط افراد آن با یکدیگر بستگی دارد. از سوی دیگر شواهد فراوان نشان می دهد که در حالت بروز دگرگونیهای سریع اجتماعی، مشکلات اجتماعی به هیچ وجه کاهش نمی یابد بلکه همواره از نظر کمی بر میزان آنها افزوده می شود. دگرگونیهای اجتماعی از قبیل: گسترش شهرها و افزایش جمعیت و... پیامدهای بیشماری نظیر: فقر، مسائل بهداشتی و فرهنگ زدگی و... را به دنبال خواهد داشت. بنابر این با توجه به حساسیت دوره نوجوانی و آسیب پذیری نوجوانان، شناخت ویژگی های منحصر به فرد آنان و خانواده و شرایط زندگی و نوع جو حاکم بر آن و نیز تعامل این دو مؤلفه با هم، می توانند باعث بروز و ظهور استعدادهای نوجوانان شوند. این پدیده می تواند مسائل و پیامدهایی مانند انحرافات رفتاری و اجتماعی و بزهکاری نوجوانان را به همراه داشته باشد و بدین لحاظ از اهمیت ویژه ای برخوردار است. غافل ماندن از نوجوانان و جوانان و مسائل آنها خسارت های جبران

ناپذیری برای جامعه دارد و به عکس شناخت ویژگی های آنها می تواند در نحوه برخورد با آنها، به والدین، مربیان و مسئولان دست اندر کار تعلیم و تربیت کمک شایانی بنماید. این شناخت نه تنها باعث درک عمیق تر نوجوانان می شود بلکه زمینه هایی را فراهم می آورد تا در طرح و برنامه ریزی و به کار بردن امکانات آموزشی و تربیتی، ویژگی ها و تفاوت های فردی آنان مورد توجه قرار گیرد؛ رفتار بهنجار از نابهنجار تشخیص داده شود و در نتیجه انتظاراتی مطابق سن، ویژگی ها و موقعیت آنان در نظر گرفته شود.

شهرستان کرج به واسطه نزدیکی به پایتخت و دارا بودن شرایطی از قبیل گستردگی خارج از قواره شهری، صنعتی بودن، مهاجرت بیش از حد قومیت های مختلف و غیر بومی بودن بخش عمده ای از جمعیت شهرستان و.. به شدت تحت تاثیر معضلات و ناهنجاری های خرده فرهنگی قرار گرفته است، به گونه ای که برابر اعلام مسئولین انتظامی میزان بزهکاری ساکنان آن بسیار زیاد و دامنه آن رو به افزایش است. بی توجهی به انحرافات و بزهکاری افراد جامعه خصوصاً قشر نوجوان، مانند بی توجهی به زخم و عفونت ایجاد شده در بدن است که باعث سرایت عفونت به تمام بدن می شود و این عفونت و آسیب تا جایی پیش می رود که سبب مرگ انسان می گردد. به منظور حفظ و بقای جامعه اسلامی و ایرانی، که در آینده ای نه چندان دور می باید به نوجوانان سپرده شود باید اقدامات عاجلی صورت پذیرد. ناگفته نماند قبل از هر اقدامی می باید وضعیت موجود بررسی شود تا پاد زهری متناسب با بیماری بکار برده شود. به این ترتیب به نظر می رسد که توجه به مقوله نوجوانان و جوانان و عوامل گرایش آنان به خرده فرهنگ جرم از جمله موضوعات مهم و کلیدی برای تحقیق و پژوهش و تبیین و پیش بینی هر چه بیشتر نوجوانی و مسائل ویژه آنان باشد.

مفاهیم نظری تحقیق

خرده فرهنگ

خرده فرهنگ ها شیوه زندگی گروه های خاص در درون یک فرهنگ وسیعتر است. خرده فرهنگ ها، بسیاری از شیوه های زندگی فرهنگ های پیرامون خود را می پذیرند، اما همچنان برخی از انتظارات، کنش های خاص، اشیای مادی و روش های کار خود را حفظ می کنند. بنابر این شیوه زندگی گروه های کوچکتر تا حدی شبیه به فرهنگ های مجاور است، اما در عین حال از آن متمایز و مشخص می شود (توسلی، ۱۳۷۴: ۷۷).

نوجوان

نوجوانی عبارتست از: در حال بزرگسال شدن، دوره ای از زندگی بین بلوغ و پختگی^۱ بالیدگی یا پختگی به این موضوع اشاره دارد که فرد، شخص کاملی شده یا کاملاً بالیده شده و این آمادگی را دارد تا نقشها و مسئولیتهای یک بزرگسال را بر عهده گیرد (آقامحمدیان، ۱۳۸۴: ۶۷).

تعریف لغوی بلوغ

از نظر لغوی بلوغ یعنی رسیدگی و به حد رشد رسیدن، به عبارتی جوان شدن کودک، پختگی و به کمال رسیدن (محمدیان، ۱۳۶۹: ۶۸). محدوده سنی نوجوانی را بین سنین ۱۰-۱۲ تا ۱۸-۲۰ سالگی در نظر گرفته اند که همیشه یک مرحله آمادگی برای نوجوانان بوده است. تا به تدریج با کسب دانش و تجارب لازم مسئولیتهای پیچیده تری را در جامعه به عهده گیرند و نیز دوره ای از زندگی آدمیان است که احتمال بروز رفتارهای نابهنجار از جمله بزهکاری افزایش می یابد (طالبان، ۱۳۸۳: ۱۶۳).

جرم

هر فعل یا ترک فعلی که به موجب قانون برای آن مجازات تعیین شده باشد جرم محسوب می شود. جرم به فعل یا ترک فعلی گفته می شود که مرتکب آن از طرف جامعه و مردم طرد شود. به عبارت دیگر وجدان جمعی جامعه برخی از رفتارها را مجرمانه و مرتکبان آنرا مستحق مجازات بداند. آسیب شناسان اجتماعی هر گونه عملی را که بر خلاف موازین، مقررات، قوانین، معیارهای ارزشی و فرهنگی جامعه باشد، جرم می نامند و بر حسب شدت و ضعف از نظر حقوقی سه نوع است خلاف، جنحه، جنایت البته در تقسیم بندی جدید کشور با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی جرم به چهار نوع تقسیم شده است: حدود، قصاص، دیات و تعزیرات (ستوده، ۱۳۸۳: ۴۰-۳۹).

بزه

هر عملی که در جامعه قوانین را نقض کند و مجازات در پی داشته باشد، بزه نامیده می شود.

بزهکار

بزهکار کسی است که به ارتکاب رفتار ضد اجتماعی یا قانون شکنی متهم است ولی به علت اینکه به سن قانونی نرسیده مانند یک مجرم بزرگسال، مجازات نمی شود.

بزهکاری

نظریه پردازان جامعه شناسی انحرافات، انحراف اجتماعی را به عنوان شیوه رفتاری که بر خلاف وفاق جامعه است، در نظر گرفته و آنرا به عدم همخوانی با یک هنجار یا مجموعه هایی از هنجارهایی که مورد قبول بیشتر اعضای یک جامعه واقع شده است تعریف نموده و اصطلاح بزهکاری^۱ را هنگامی بکار می برند که عاملین چنین شیوه رفتاری افراد زیر سن قانونی می باشند (احمدی، ایمان، ۱۳۸۴: ۴۹).

رفتار بزهکارانه را می توان آن دسته از رفتارهای انحرافی برشمرد که توسط جوانان کمتر از ۱۸ سال صورت می گیرد اما شدت آن رفتار در حدی نیست که مستوجب مجازاتهای قانونی و اجتماعی شود و می تواند از دید جامعه و فرهنگ حاکم، مورد چشم پوشی قرار گیرد (الماسی، ۱۳۸۶: ۲).

مواد مخدر

مواد مخدر به آن دسته از موادی گفته می شود که از طریق کشیدن، تنفس، بلعیدن، تزریق، بالا کشیدن از راه بینی و جذب کردن وارد بدن می شود، باسرعتهای گوناگون وارد گردش خون او شده و در نهایت با ورود به مغز وی نحوه احساس، تفکر، دریافت و یا رفتار مصرف کننده را تحت تأثیر قرار می دهد (هومان، ۱۳۸۰: ۲۱).

خرده فرهنگ

در این تحقیق منظور از «خرده فرهنگ جرم» گرایش نوجوانان پسر به استعمال مواد مخدر می باشد که تحت تأثیر عوامل مختلف از قبیل خانواده، همسالان، رسانه های جمعی و اقتصاد به آن روی آورده و مرتکب می شوند.

نوجوان

در تقسیم بندی گروههای سنی آراء و نظرات متفاوتی از سوی صاحب نظران ارائه گردیده است برخی شروع نوجوانی را با قاطعیت بیشتری با بلوغ جنسی توأم دانسته اند. در مجموع تقریباً شروع این دوره از ۱۲ سالگی دانسته شده است. اما راجع به پایان آن اجماع نظر وجود ندارد و برخی آن را ۱۸ و برخی نیز تا سن ۲۱ سالگی در نظر گرفته اند و همچنین نظر به اینکه حجم نمونه در مراکز ترک اعتیاد مورد نظر در زمان تحقیق با توجه به نیاز (۲۱-۱۲) سال به تعداد کافی نبود بنابراین به منظور رفع محدودیت و کسب نتیجه ایده آل در تحقیق سن نوجوانی کلیه افراد زیر ۲۵ سال در نظر گرفته شده اند.

جرم

نظر به اینکه در حال حاضر در جامعه سعی بر آن است که افراد معتاد را به عنوان بیمار معرفی کنند نه مجرم. لیکن با توجه به اینکه طبق بند ۵ ماده یک قانون مبارزه با مواد مخدر مصوب سال ۱۳۷۶، استعمال مواد مخدر به هر شکل و طریق جرم است. مگر در مواردی که قانون مستثنی کرده باشد و همچنین مطابق «ماده ۱۵ قانون اصلاح فوق الذکر مصوب سال ۱۳۷۶، اعتیاد به مواد مخدر را جرم دانسته و به معتادان اجازه داده است به مراکز مجازی که از طرف وزارت بهداشت ... مشخص می شود مراجعه و نسبت به درمان خود اقدام نمایند.» بنابراین استعمال مواد مخدر توسط نوجوان به عنوان جرم (بزه برای رده نوجوانان) در نظر گرفته شده است.

مواد مخدر

کلیه مواد مخدری که مطابق تعریف نظری «از طریق کشیدن، تنفس، بلعیدن، تزریق، بالا کشیدن از راه بینی و جذب کردن وارد بدن می شود و با سرعت های گوناگون وارد گردش خون شده و در نهایت با ورود به مغز نحوه احساس، تفکر، دریافت و یا رفتار مصرف کننده را تحت تأثیر قرار می دهد» را شامل می شود.

خانواده

نظر به نقش حیاتی والدین در دوران نوجوانی و چگونگی برخورد آنها با یکدیگر و با

فرزندان در این سن خصوصاً در زمینه درگیری بیش از حد بین والدین، طرد و تحقیر نوجوان در خانواده که نقش اساسی در گرایش نوجوان به مواد مخدر دارد. بنابراین در این تحقیق بیشتر به نقش والدین و نحوه رفتار آنها با نوجوان اشاره شده و سایر اعضای خانواده در نظر گرفته نشده اند.

همسالان (همالان)

نوجوانانی که از نظر سنی در رده سنی آنها بوده و اختلاف بین آنها از چند ماه تا حد اکثر دو سال می باشد در رده همسالان فرد به حساب می آیند. که در مدرسه و محله و... با یکدیگر به بازی، تفریح و.. می پردازند.

رسانه های جمعی

ماهواره و اینترنت به عنوان دو رسانه جمعی که دستاورد تکنولوژی جدید می باشند در این تحقیق در نظر گرفته شده اند و با توجه به اینکه در حال حاضر نسل نوجوان و جوان عمدتاً با این دو رسانه سرو کار دارند به بررسی نقش آنها پرداخته شده است.

اقتصاد (پول تو جیبی)

منظور از پول تو جیبی در این تحقیق مبلغ پولی است که نوجوان و جوان بر اساس میزان درآمد خانواده از والدین دریافت می کند و با توجه به نحوه نظارت والدین (با نظم و قاعده، ولخرج و...) بر مصرف آن اقدام به هزینه کردن آن می نماید.

مبانی نظری

خرده فرهنگ شیوه ها و مناسکی است خاص گروهی از مردم در بطن یک جامعه یا فرهنگ، گروههای سنی، قومی و... و در مواردی چنان شناسنامه های خاص می یابند که در برابر فرهنگ کل جامعه مقاومت می نمایند (ساروخانی، ۱۳۷۰: ۷۹۴). رابرتسون خرده فرهنگ را گروهی تعریف می کند که به رغم اشتراکات در یک فرهنگ جامع، از یک جامعه مشترک، با ارزشها، هنجارها و سبک زندگی خاص خود نیز برخوردار می باشند (رابرتسون، ۱۳۷۲: ۴۲۳).

خرده فرهنگ اشیوه زندگی خاص یک گروه است در فرهنگ بزرگتر جامعه. در واقع، خرده فرهنگ شامل راه و روش ها، بینش ها، ارزش ها و نحوه رفتار است که در گروه های کوچک از یک جامعه جریان دارد و موجب تفاوت های فکری و رفتاری آنها از یکدیگر می شود. اریک گود (۱۹۹۴) گروه خرده فرهنگی را به عنوان افرادی می داند که دارای ویژگیهای زیر می باشند:

۱- کنش متقابل آنان بسیار زیاد و صمیمی تر از افراد و دارودسته های دیگر است.

۲- تعلق خاطر شدیدی نسبت به هم و گروه خود دارند و آنچنان به هم پیوسته اند که از لباس، آرایش و هنجارهای خرده فرهنگ خود استفاده می کنند و این امر موجب تمایز آنان از خرده فرهنگ های دیگر می شود. جامعه های امروزی از خرده فرهنگ های متفاوتی تشکیل شده است که هر کدام هنجارهای خاص خود را دارند و ممکن است هنجارهای خارج از خرده فرهنگ خود را کثر رفتاری تلقی کنند (امین صارمی، ۱۳۸۰: ۱۴۷).

امین صارمی طبقه بندی خرده فرهنگ ها را به صورت زیر آورده است:

- خرده فرهنگ منطقه ای
- خرده فرهنگهای روستایی و شهری
- خرده فرهنگ نژادی
- خرده فرهنگ ملی یا قومی
- خرده فرهنگ مذهبی
- خرده فرهنگ شغلی (حرفه ای)
- خرده فرهنگ گروهی
- خرده فرهنگ با توجه به نقش اجتماعی افراد در جامعه
- خرده فرهنگ انحرافی؛

خرده فرهنگ منحرف - بخش مهمی از رفتار انحراف آمیز معمولاً در چارچوب یک گروه منحرف انجام می گیرد. غالباً مردمی که در انحراف خاصی با همدیگر اشتراک دارند به منظور دو گانه حمایت متقابل و فراهم آوردن تسهیلاتی برای ارتکاب عمل خلافشان گرد هم می آیند خرده فرهنگ منحرف به طرز رفتار ارزشهای غالب و تفاهم متقابلی اطلاق می شود که اعضای یک دسته در آنها سهیمند ولی جامعه متعارف آنها را قبول ندارد. پیوند

خرده فرهنگ منحرف با بقیه جامعه گسیخته است زیرا این خرده فرهنگ از هنجارها، ارزشها و زبان و اصطلاحاتی استفاده می کند. بسیاری از افرادی که جامعه متعارف آنها را طرد کرده برای پیدا کردن منزلت، آسایش و نوعی دیگر از پذیرش، جویای پیوستن به خرده فرهنگ منحرف می شوند. آنها پس از پیوستن به این خرده فرهنگ فرا گردی از اجتماعی شدن را از نو آغاز می کنند تا قواعد رفتاری پذیرفته شده و نقش شایسته شان را در این چار چوب جدید یاد بگیرند.

انواعی از خرده فرهنگها در پیرامون گروههایی نظیر معتادان، منحرفان جنسی، زندانیان، الکلی ها، گروه های سیاسی افراطی، دستجات بزهکار و روسپیان نیز شکل می گیرد. اعضای این قبیل دستجات از جهاتی مانند رفتارها، باورها و هنجارها با فرهنگ عمومی و مسلط بر جامعه تفاوت دارند و از این جهت است که جامعه شناسان آنها را خرده فرهنگهای انحرافی نامیده اند. فرهنگ فرعی انحرافی نه تنها فرهنگ جامعه را نمی پذیرد بلکه به شدت بر علیه آن عمل می کند. به بیان کوهن، فرهنگ فرعی انحرافی هنجارهای خود را از فرهنگ کلی دریافت می کند؛ اما آنها را در خلاف جهت تغییر می دهد. کوهن فرهنگ فرعی بزهکاری را این گونه توصیف می کند: «این فرهنگ کلاً چهره ای زشت دارد، از ناراحت کردن دیگران لذت می برد و حظ خود را در بی اعتنایی و مقبول نبودن با انجام کارهای زشت و حرام می جوید» (امین صارمی، ۱۳۸۰: ۱۱۳).

جامعه شناسان انحراف یا جرم را یک پدیده اجتماعی برآمده از علل و عوامل اجتماعی می دانند که زمینه های اجتماعی وقوع آنها، مسائل و مشکلات اقتصادی همانند: فقر، تورم، گرانی، بیکاری، اعتیاد، فشارهای زندگی و... می باشد که هر کدام از این مؤلفه ها می تواند فرد را به یک بزهکار تبدیل کند.

شاخه فرعی جرم « بزهکاری نوجوانان »^۱ است که به نقض معیارهای قانونی توسط جوانان تعریف می شود از آنجا که بزهکار امروز، مجرم فرداست، مطالعه کژرفتاری و جرم و کشف علل و عوامل مؤثر بر این نوع کژرفتاریها یکی از وظایف اصلی جامعه شناسی است. (ستوده، ۱۳۸۴: ۳۵).

رویکرد وضعیت اقتصادی

در مطالعه بزه عده ای عامل اقتصادی را مورد بررسی قرار داده اند. در رویکرد تأثیر عامل اقتصادی به موضوع بزهکاری، مسئله فقر و بیماری به طور گسترده مطالعه شده اند. موضوع فقر و دلایل ارائه شده از تأثیر آن در بروز رفتار بزهکارانه ایجاب می کند که محله های فقیر نشین و محله های غنی نشین با همدیگر مقایسه شوند تا بتوان ادعا کرد که فقر به عنوان عامل تأثیرگذار شناخته شده است. در مطالعاتی که از سال های ۱۹۷۰ به بعد انجام شده است، آمارهای موجود حاکی از آنند که درصد زیادی از افرادی که در ۴۹ ایالت آمریکا در پایین تر از خط فقر هستند هیچکدام از هفت بزه مهم را که به عنوان شاخصهای جرم از طرف سازمان FBI تعیین شده، مرتکب نشده اند. اما در مقابل به پژوهش هایی بر می خوریم که میزان درآمد، تحصیلات و تک والدی را در بزهکاری مؤثر شناخته اند اما سهم وضعیت اقتصادی را تبیین نکرده اند. پژوهش در مورد بیکاری به عنوان یک شاخص درآمد نیز نشان می دهد ارتباطی بین بیکاری و بزهکاری نوجوانان یافت شده است. در ارزیابی رویکرد اقتصادی نیز همانند رویکرد روانشناختی می توان ادعا نمود، تأثیر ناهمبندی های اقتصادی در بزه بیشتر از تأثیر عامل فقر است. اگر چه اکثر پژوهش ها نشان داده اند، ارتباطی بین فقر و بزه وجود دارد؛ لیکن فقر را به عنوان عامل اصلی بزه مطرح نشده است، به طوری که با افزایش و کاهش افراد فقیر بزهکاری نیز افزایش و یا کاهش یابد (مشکانی / رضوی، ۱۳۷۷، D:\ view_Article.htm).

رویکرد جامعه شناختی

رویکرد جامعه شناختی بزه عمدتاً بر نظریات دورکیم استوار است. اگر چه این نظریات عمدتاً پیچیده هستند اما تأثیر آن ها در جرم شناسی، غیر قابل انکار است. بر اساس این نظریه «جرم پدیده طبیعی است و از فرهنگ، تمدن و فضاهای هر اجتماعی ناشی می شود». بدین معنا که سیر تکاملی فرهنگ ها باعث می شود مفهوم بزه، نوع و کیفیت آن نیز دگرگون شود و تجدد گرایی نیز در این میان نقش مهمی پیدا کند به همین علت این رویکرد در تعریف بزه به هنجارهای اجتماعی توجه میکند و عملی را جرم می داند که برخلاف هنجارهای جامعه باشد و احساسات و وجدان گروهی یا جمعی را متأثر کند.

نوع و روش تحقیق

تحقیق حاضر که از نظر نوع و هدف «کاربردی» و از نظر ماهیت بصورت «توصیفی» با تکنیک «پیمایشی» است، سعی در تبیین و توصیف وضعیت داشته و به فراخور کار از اسناد و مدارک موجود استفاده شده است. با توجه به عنوان پژوهش قلمرو مکانی این تحقیق شهرستان کرج می باشد. که توسط پژوهشگر انتخاب شده است. قلمرو زمانی آن مربوط به سال ۱۳۸۸ می باشد.

جمعیت آماری این تحقیق عبارت است از ۱۰۰ نفر از نوجوانان و جوانان زیر ۲۵ سال دوماکز ترک اعتیاد کرج که در حال ترک اعتیاد بودند و با توجه به محدودیت تعداد آنها به صورت تمام شمار نسبت به تکمیل پرسشنامه اقدام و مورد بررسی قرار گرفت. متغیرهای مستقل این تحقیق عبارتند از:

۱- خانواده و همسالان

۲- ماهواره و اینترنت

۳- هنرمندان و ورزشکاران

۴- میزان دریافتی ماهیانه و متغیرهای وابسته گرایش به خرده فرهنگ جرم

در تدوین ادبیات و مبانی نظری تحقیق، جمع آوری اطلاعات به صورت کتابخانه ای و با مطالعه متون و مقالات با استفاده از روش فیش برداری به انجام رسید. برای نظر سنجی از جامعه آماری از ابزار پرسشنامه محقق ساخته استفاده گردید که بر اساس مؤلفه های در نظر گرفته شده از سوی سایر محققان در کتابها و پایان نامه های موجود اقتباس گردیده و مورد بهره برداری قرار گرفت برای بررسی و سنجش میزان پایایی آن از آزمون آلفای کرونباخ استفاده گردید. نتیجه محاسبات انجام شده نشانگر اعتبار ۰/۷۵ این پرسشنامه می باشد، که قابل قبول است. این اعتبار به وسیله نرم افزار SPSS محاسبه گردید.

یافته ها

فرضیه فرعی اول

واحدهای اجتماعی از قبیل خانواده و همسالان در گرایش نوجوانان به خرده فرهنگ جرم تأثیر دارند.

برای بررسی این فرضیه از آزمون رگرسیون استفاده نموده ایم و نتایج زیر به دست آمده است.

متغیر تأثیر گذار	تعداد	مقدار T	F	R	γR	B	Beta	سطح معنی دار
واحد اجتماعی	۱۰۰	۱۰/۰۱	۰/۷۷۳	۰/۰۸	۰/۰۰۸	۰/۰۸۸	-۰/۰۸۸	۰/۰۰۰

با توجه به اینکه سطح معنی داری کوچکتر از ۵٪ است و همچنین مقدار $T=10/01$ بزرگتر از T جدول (۱/۹۶) است و $F=0/773$ است. نتیجه می گیریم که بین دو متغیر واحد اجتماعی و گرایش نوجوانان به خرده فرهنگ جرم رابطه وجود دارد و چون $R=0/08$ نتیجه می گیریم بین دو متغیر رابطه مستقیم و ناقص وجود دارد و با توجه به این که مقدار ضریب تعیین $\gamma R=0/008$ است، گرایش نوجوانان به خرده فرهنگ جرم ناشی از واحدهای اجتماعی است.

فرضیه فرعی دوم

محصولات فرهنگی از قبیل ماهواره و اینترنت در گرایش نوجوانان به خرده فرهنگ جرم تأثیر دارند.
برای بررسی این فرضیه از آزمون رگرسیون استفاده نموده ایم و نتایج زیر به دست آمده است.

متغیر تأثیر گذار	تعداد	مقدار T	F	R	γR	B	Beta	سطح معنی دار
محصولات فرهنگی	۱۰۰	۷/۸۳۲	۵/۶۶	۰/۲۳	۰/۰۵۵	۱/۲۰۷	۰/۲۳۴	۰/۰۰۰

با توجه به اینکه سطح معنی داری کوچکتر از ۵٪ است و همچنین مقدار $T=7/832$ بزرگتر از T جدول (۱/۹۶) است و $F=5/66$ است. نتیجه می گیریم که بین دو متغیر رسانه های جمعی و گرایش نوجوانان به خرده فرهنگ جرم رابطه وجود دارد و چون $R=0/23$ نتیجه می گیریم بین دو متغیر رابطه مستقیم و ناقص وجود دارد و با توجه به این که مقدار ضریب تعیین $\gamma R=0/055$ است، گرایش نوجوانان به خرده فرهنگ جرم ناشی از محصولات فرهنگی است.

فرضیه فرعی سوم

گروه های مرجع از قبیل هنرمندان و ورزشکاران در گرایش نوجوانان به خرده فرهنگ جرم تأثیر دارند.

برای بررسی این فرضیه از آزمون رگرسیون استفاده نموده ایم و نتایج زیر به دست آمده است.

متغیر تأثیر گذار	تعداد	مقدار T	F	R	r^2	B	Beta	سطح معنی دار
گروه های مرجع	۱۰۰	۹/۴۱	۵/۵۷	۰/۲۳	۰/۰۵۴	۱/۲۶	۰/۲۳۲	۰/۰۰۰

با توجه به اینکه سطح معنی داری کوچکتر از ۵٪ است و همچنین مقدار $T=9/41$ بزرگتر از جدول $T(1/96)$ است و $F=5/57$ است. نتیجه می گیریم که بین دو متغیر گروه های مرجع و گرایش نوجوانان به خرده فرهنگ جرم رابطه وجود دارد و چون $R=0/23$ نتیجه می گیریم بین دو متغیر رابطه مستقیم و ناقص وجود دارد و با توجه به این که مقدار ضریب تعیین $r^2=0/054$ است، گرایش نوجوانان به خرده فرهنگ جرم ناشی از گروه های مرجع است.

فرضیه فرعی چهارم

میزان دریافتی ماهیانه (پول توجیبی) از والدین در گرایش نوجوانان به خرده فرهنگ جرم تأثیر دارند.

برای بررسی این فرضیه از آزمون رگرسیون استفاده نموده ایم و نتایج زیر به دست آمده است.

متغیر تأثیر گذار	تعداد	مقدار T	F	R	r^2	B	Beta	سطح معنی دار
دریافتی ماهیانه	۱۰۰	۴/۷۱	۰/۹۴	۰/۰۹۸	۰/۰۱	۱/۲۹۲	۰/۰۹۸	۰/۰۰۰

با توجه به اینکه سطح معنی داری کوچکتر از ۵٪ است و همچنین مقدار $T=4/71$ بزرگتر از جدول $T(1/96)$ است و $F=0/94$ است. نتیجه می گیریم که بین دو متغیر دریافتی ماهیانه و گرایش نوجوانان به خرده فرهنگ جرم رابطه وجود دارد و چون $R=0/098$ نتیجه می گیریم بین دو متغیر رابطه مستقیم و ناقص وجود دارد و با توجه به این که مقدار ضریب تعیین $r^2=0/01$ است، گرایش نوجوانان به خرده فرهنگ جرم ناشی از دریافتی ماهیانه است.

بحث و نتیجه گیری

با توجه به جداول بالا و مدل مفهومی ارائه شده، سهم هر یک از متغیرهای مستقل را در گرایش به خرده فرهنگ جرم (مصرف مواد مخدر) به شرح زیر می توان اولویت بندی نمود:

• اقتصاد: با نگاهی به جداول آماری سؤالات ۲۳-۲۱ در می یابیم که ۸۱٪ افراد از درآمد متوسط و بالا برخوردار بوده اند که ۶۵٪ آنها را افراد طبقه متوسط تشکیل داده است. با توجه به اینکه $R^2 = 0/01$ است و میزان تأثیر متغیر مستقل پول توجیبی در گرایش به خرده فرهنگ جرم (مواد مخدر) ضعیف است لیکن در پاسخهای داده شده به سؤال ۳۱ پول موادمخدر را از چه طریقی بدست می آوردی؟ ۵۶٪ جامعه آماری بیان داشته اند که شخصا کار می کردند و نیازی به دریافت پول از خانواده خود نداشته اند و ۳۲٪ آنها از خانواده خود پول دریافت می کردند بنابراین در می یابیم که میزان پول موجود در نزد جوانان اعم از اینکه از خانواده دریافت کنند یا اینکه حاصل تلاش خود آنها باشد از عوامل مؤثر در گرایش به سوء مصرف مواد مخدر است و باید از سوی خانواده ها و مسئولین مرتبط نیز مورد توجه قرار گیرد.

اما آنچه که حائز اهمیت است این است که، در جامعه فعلی ما تفریحات سالم مورد علاقه نوجوانان و جوانان کم و پر هزینه است. بنابر این پول توجیبی نوجوان کفاف سایر تفریحات سالم را نمی دهد و کم هزینه ترین تفریح برای این قشر مصرف مواد مخدر است. نوجوان با مبلغ ۲۰۰۰ تومان قادر به تهیه مواد مخدر و جلب دوستان خود جهت تشکیل یک بزم دوستانه است. در حالیکه حداقل هزینه برای رفتن به سینما، شهربازی، استخر، باشگاه و... بالای ۱۰۰۰۰ تومان خواهد بود و ادامه آن برای نوجوانی که مدام در پی تکرار لذت ها و خوشگذرانی با دوستان و تخلیه هیجانات است امکان پذیر نیست و نوجوان را به سمت مصرف مواد مخدر هدایت می کند.

• وسایل ارتباط جمعی: با تأمل در جداول آماری سؤالات ۱۷-۱۴ در می یابیم که ۷۲٪ جامعه آماری به ماهواره و اینترنت علاقه نداشته اند از آنجا که $R^2 = 0/055$ است یعنی میزان تأثیر این متغیر مستقل در گرایش به خرده فرهنگ جرم (مواد مخدر) ضعیف است، اما وجود رابطه بین آنها تأیید شده است. به عبارت دیگر جذابیت برنامه های رسانه های جمعی برایشان کمتر از عوامل دیگر است. بنابراین می توان دریافت که افرادی که به سوء مصرف مواد مخدر گرایش دارند علاقه چندانی به سایر تفریحات از قبیل اینترنت و ماهواره ندارند و شاید بتوان گفت یکی از دلایل آلودگی آنها همین بی علاقهگی به سایر تفریحات است که سبب گردیده فرد در خلوت خود به سمت بزهکاری گرایش یابد. جهان پهناور با وسایل ارتباط جمعی همچون ماهواره و اینترنت، به دهکده ای تبدیل شده که مردم آن از نزدیک در اختلاط و ارتباطند و صحبت جهانی شدن فرهنگ در میان است. در دنیایی که نوجوانانش با گرایش به موسیقی، فیلم و... اقدام به تخلیه هیجانات روحی و روانی خود می نمایند. نوجوانان و جوانان

ایرانی در خود فرو رفته و از همان ابتدای کودکی قادر به تخلیه هیجانات خود نیستند و این امر به تدریج و با افزایش آگاهی نوجوان سبب فرو رفتن در خود و ایجاد مانع در برقراری ارتباط مؤثر با والدین، اجتماع و... می گردد، و نهایتاً نوجوان در سنین رشد و جوانی با گزیدن گوشه خلوت و تنهایی، از ابزار علاقه به برنامه های رسانه ها خودداری نموده و ضمن قطع ارتباط با جامعه به سمت مصرف مواد مخدر گرایش پیدا می کند و این وظیفه رسانه هاست که با پخش برنامه های جذاب و مورد علاقه نوجوانان آنها را به سمت علایقشان راهنمایی و هدایت کنند. در حالیکه در جامعه امروز ما، برنامه های تلویزیون که جذابیتی ندارند، سایتهای اینترنتی جذاب در زمینه های مختلف عمدتاً فیلتر شده اند و اکثر خانواده ها نیز، به خاطر اعتقادات، حفظ آبرو، رعایت حریم محرمات در خانه و... از ماهواره استفاده نمی کنند و علیرغم اینکه نوجوانان سنین ۱۸-۱۴ سال مخاطبین اصلی رسانه ها می باشند. از سوی مسئولین رسانه های جمعی کشور جایگزین مناسبی که دارای جاذبه های برنامه های اینترنتی و ماهواره ای باشد برای نوجوانان در نظر گرفته نشده است. شاید بتوان گفت نوجوانان و جوانانی که با رسانه های جمعی ارتباط برقرار می کنند به نوعی از گرایش به مواد مخدر مصون می مانند. بنابراین به منظور پیشگیری از مصرف مواد مخدر نوجوانان ضروری است که مسئولین رسانه ها با تدبیر و برنامه ریزی دقیقتری، در جهت آموزش و هدایت جوانان به سوی هنجارهای اجتماعی گام بردارند.

• گروههای مرجع: با نگاهی به جداول آماری سؤالات ۱۹-۱۸ در می یابیم که بطور میانگین ۵۵٪ افراد جامعه آماری به گروههای مرجع از قبیل خوانندگان، هنرپیشه ها و ورزشکاران علاقه ندارند و $R^2 = 0/054$ است. یعنی میزان تأثیر این متغیر مستقل در گرایش به خرده فرهنگ جرم (مواد مخدر) ضعیف است. اما رابطه بین آنها تأیید شده است. البته این بی علاقهگی به هنرپیشه ها (۷۲٪)، خوانندگان (۴۹٪) و ورزشکاران (۴۴٪) نیز مانند بی علاقهگی به رسانه ها می تواند از عوامل تشدید کننده گرایش به مواد مخدر باشد. چرا که در دنیای امروز به مدد ماهواره و اینترنت، گروههای مرجع نقش مؤثری را در جذب نوجوانان و جوانان به عهده دارند و در بین آنها هنرمندان و ورزشکاران بیش از هر قشر دیگری جوانان را مخاطب خود قرار می دهند. به نوعی که می بینیم با مرگ مایکل جکسون قشر وسیعی از نوجوانان و جوانان داخل و خارج کشور متأثر می شوند در حالیکه سایر حوادث دلخراش تر ممکن است چنین تأثیری را در آنها نداشته باشد. اما در جامعه امروز ما به واسطه محدودیتهایی که برای گروههای مرجع خصوصاً دو قشر هنرمند و ورزشکار ایجاد گردیده جوانان انگیزه ای برای جذب شدن نداشته و به خارج از مرزها روی می آورند.

مثلاً آرنولد به عنوان قهرمان بدنسازی غرب، برای اکثر جوانان ایرانی شناخته شده است. اما محسن شاکری، یزدان راد و... که از قهرمانان بدنسازی ایران محسوب می شوند، برای جوانان این مرز و بوم شناخته شده نیستند. که این امر ناشی از ضعف عملکرد مسئولین نهادهای اجتماعی، فرهنگی و... می باشد. بنابراین به منظور پیشگیری از گرایش نوجوانان و جوانان به مواد مخدر ضروری است که مسئولین نهادهای اجتماعی و رسانه های جمعی با ایجاد ارتباط قویتر بین جوانان و گروههای مرجع نسبت به تقویت علایق و دلبستگیهای آنان اقدام نموده و از فرورفتن آنها در کنج خلوت و تنهایی، جلوگیری نموده و با تدبیر و برنامه ریزی دقیقتری در جهت آموزش و هدایت جوانان به سوی هنجارهای اجتماعی گام بردارند.

• روابط والدین و نوجوان: مهمترین عامل مؤثر در بزهکاری، روش تربیتی نارس یا اختلال در شبکه ارتباطی خانواده می باشد. تقریباً تمام پژوهش ها نشان داده اند والدینی که با کودکان خود مهربان نیستند، بیشتر احتمال دارد که فرزندان بزهکار داشته باشند. مسأله احساس حقارت در دوران بلوغ و نوجوانی از حساسیت بالایی برخوردار است و با توجه به تغییرهای روانی و جسمانی که در این سنین در نوجوان پیش می آید مسأله حقارت یا احساس ارزشمند بودن اهمیت خود را نشان می دهد و اگر نوجوانی بیش از حد تحقیر شود و اجازه عرض اندام به او داده نشود ممکن است ادامه این رفتار، موجب پیدایی مشکلات روانی و رفتاری شود که نتایج آن به صورت: حسادت، پرخاشگری، کاهش اعتماد به نفس، پذیرش تحقیر در شخصیت و نهایتاً گرایش به بزهکاری آشکار می شود. با نگاهی به جداول آماری سؤالات ۹-۶ درمی یابیم؛ با وجود این که قریب ۶۰٪ جامعه آماری افرادی هستند که والدینشان از روابط خوبی در منزل با یکدیگر برخوردارند ولی باز هم به مصرف مواد مخدر روی آورده اند که عمدتاً ناشی از سایر موارد از قبیل بدخلقی با فرزندان (۵۲٪)، مورد سرزنش قرار دادن آنها (۶۷٪) و احساس تنهایی آنها در منزل (۷۲٪) است و هر چه این ارتباط ضعیفتر گردیده میزان آلودگی به مواد مخدر بیشتر شده است.

• نقش دوستان و همسالان: در سنین ۱۴-۱۸ سالگی نوجوان از خانواده می برد و به همسالان و کوچه و خیابان می پیوندد همانند سازی شدید با همسالان یا وابستگی به آنان، عامل مهمی در بزهکاری است، نوجوانانی که توسط والدینشان طرد یا تحقیر می شوند و در خانواده احساس امنیت روانی نمی کنند، برای کسب حمایت و تأیید به سمت همسالان کشانده می شوند. چنین نوجوانانی در مدرسه ضعیف هستند و به دنبال افرادی می گردند که

مانند خودشان باشند. از این رو احتمال دارد که دست به اعمال ضد اجتماعی بزنند و همدیگر را برای ارتکاب این عوامل مورد تشویق قرار دهند. با نگاهی به جداول آماری سؤالات ۱۰-۱۳ در می یابیم افرادی که با والدین خود رابطه ضعیفی دارند بیشتر به سوی دوستان و همسالان گرایش داشته و (۷۵٪) آنها افرادی هستند که با دوستان خلافکار معاشرت دارند و در حالیکه بیشتر اوقات فراغت خود را با آنها بسر می برند از تفریح با آنها نیز احساس لذت دارند بنابر این، احساس خوشایندی که از این تفریحات که اغلب ناسالم هم هستند به آنها دست می دهد، سبب تحریک بیشتر فرد برای تداوم آن شده و فرد را هر لحظه آلوده تر می سازد. اگر چه میزان ضریب تعیین فرضیه شماره ۱ معادل $R = 0/008$ محاسبه گردیده و میزان تأثیر نسبتاً کمی را مورد تأیید قرار می دهد لیکن هنوز هم این فرضیه از اعتبار بالایی در میزان گرایش نوجوانان و جوانان به مواد مخدر برخوردار است. به عبارت دیگر می توان گفت سایر متغیرهایی که در این فرضیه مد نظر قرار نگرفته اند سهم بیشتری در گرایش به خرده فرهنگ جرم دارند.

پیشنهادها و ارائه راهکار

پیشنادهای پژوهشی

طبق مذاکراتی که با خبرگان امر در زمان تهیه پرسشنامه به عمل آمد. عموماً معتقد بودند که در حال حاضر، مهم ترین موضوعی که نیاز به بررسی در زمینه مباحث بزهکاری نوجوانان و جوانان دارد «تأثیر عوامل ژنتیک بر بزهکاری نوجوانان» است. از اینجانب خواسته شد تا در صورت امکان با تغییر فرضیات در این زمینه اقدام کنم لیکن به دلیل ضیق وقت و محدودیتهای آموزشی و تحصیلی از تغییر فرضیات خودداری گردید. امید است محققان آینده در این زمینه اقدام نموده و با استفاده از این پژوهش، موضوعات بعدی تحقیق خود را انتخاب کنند. همچنین تحقیق در باره مهاجرت که از معضلات اساسی جامعه است و به دنبال آن جدایی از فرهنگ قومی و بومی و در نتیجه بی هویتی افراد مطرح می شود. قطعاً پژوهشهای بعدی در این زمینه نیز نتایج مطلوبی را بدست خواهد داد.

پیشنادهای اجرایی

پیشگیری از بهترین راه حل های هر نوع انحراف و کجروی است. پیشگیری از گرایش نوجوانان به سوء مصرف مواد مخدر مؤثرترین روش در جهت مقابله با بزهکاری نوجوانان

در این زمینه است. اجرای هر برنامه پیشگیری نیز به شناخت دقیق منطقه، بررسی کامل وضعیت بهداشتی و روانشناختی و بررسی های همه گیر شناسایی بستگی دارد. تا به این وسیله عوامل مؤثر بر مصرف مواد آشکار شود. تحقیقات نشان داده که نمی توان یک روش واحد را به عنوان بهترین روش برای همه افراد و گروهها انتخاب نمود.

در حال حاضر مهمترین استراتژیهای پیشگیری از سوء مصرف مواد مخدر در جهان عبارتند از:

- ۱- آگاه سازی افراد در مورد خطرات و مضرات مواد مخدر
- ۲- افزایش مهارتهای زندگی مانند مهارت تصمیم گیری، حل مسأله، ارتباطات اجتماعی
- ۳- تقویت فعالیتهای جایگزین به جای مواد مخدر برای ارضای نیازهای روانی، اجتماعی نوجوانان و جوانان

۴- مشاوره و مداخله حین بحران در بحرانهای مختلف در طول زندگی

۵- ارتقاء سطح فرهنگی و مذهبی

۶- تقویت قوانین و مقررات مبارزه با مواد مخدر

۷- درمان معتادین برای جلوگیری از سرایت اعتیاد

استراتژیهای فوق در قالب فعالیتهای زیر قرار می گیرند:

۱- فعالیتهای متمرکز بر فرد

۲- فعالیتهای متمرکز بر آموزش و آگاه سازی والدین

۳- فعالیتهای متمرکز بر معلمان و مدرسه

۴- فعالیتهای پیشگیری با استفاده از رسانه ها

۵- فعالیتهای پیشگیری با استفاده از شبکه های بهداشتی اولیه

۶- وضع و اجرای قوانین و مقررات

با توجه به موارد فوق می توان پیشنهادات زیر را ارائه نمود:

الف- ایجاد تفریحات سالم و کم هزینه، متناسب با سطح در آمد خانواده ها و جوانان به نحوی که هزینه رفتن به سینما، شهر بازی، کنسرت موسیقی، تئاتر، باشگاههای ورزشی و.. کمتر از استعمال مواد مخدر تمام شود و نوجوان برای استفاده از اینگونه تفریحات با مخالفت والدین و یا کمبود پول توجیبی مواجه نگردد و خانواده ها برای پرداخت هزینه های آن با مشکل مالی مواجه نگردند.

ب- مسئولین رسانه های جمعی کشور متناسب با برنامه های رسانه های دنیا اقدام به ایجاد

تغییر در برنامه های موجود در رسانه ها نموده و جهت تخلیه هیجانات روحی و روانی جوانان اقدام نمایند تا جوانان با علاقه بیشتری نسبت به استفاده از برنامه های رسانه ها اقدام کنند.

ج- ایجاد فضای مناسب و رفع محدودیتهای موجود در جامعه برای گروههای مرجع و آموزش و پرورش گروههای مرجع داخلی با جاذبه قوی متناسب با علایق دوران نوجوانی به منظور جلوگیری از گرایش جوانان به گروههای مرجع خارجی

د- ارتقاء سطح تحصیلات خانواده ها اعم از والدین و نوجوانان و جلوگیری از ترک تحصیل آنان

ه- با توجه به اینکه والدین نقش اساسی در پیشگیری از وقوع جرم دارند. خصوصاً بایستی در سنین بلوغ توجه خاصی به فرزندانشان که اوج مشکلات و بحرانهای نوجوانان و جوانان است، داشته باشند و بیشتر مراقب فرزندانشان باشند و ضمن برقراری ارتباط سالم با فرزندان برای اوقات فراغت، تفریحات و.. نوجوان خود برنامه ریزی نموده و از تحقیر و تمسخر آنها خودداری نمایند.

و- وجود ارتباط با گروه همسالان معتاد یکی از مهمترین عوامل پیش بینی کننده در گرایش به مصرف مواد مخدر است. اکثر پژوهشهایی که تا کنون در مورد عضویت در گروه همسالان معتاد انجام شده است بیانگر این نکته هستند که مصرف مواد مخدر توسط دوستان با مصرف این مواد توسط سایر افراد رابطه زیادی داشته است. همچنین اکثر بزهکاران دارای دوستان مجرم بوده اند که والدین این افراد از وضعیت دوستان و رفتار و اخلاق آنان بی اطلاع بوده اند. بنابر این نظارت و کنترل مستمر و مناسب می تواند از انحراف و ارتکاب به جرم فرزندان جلوگیری کند.

ز- سازمان نیروی انتظامی می تواند به عنوان رابط و سر پل ارتباطی بین دستگاههای مختلف اجتماعی، فرهنگی و... نقش مؤثری را ایفا کند که بخشی از آن توسط معاونت اجتماعی در حال انجام است و باید تقویت شود و بخشی از آن در قالب پیشنهاد امکان پذیر خواهد بود.

منابع

- ۱- آقامحمدیان، حمید رضا؛ حسینی، سیدمهران (۱۳۸۴)، «روانشناسی بلوغ و نوجوانی (روانشناسی رشد ۲)»، مشهد، انتشارات آستان قدس رضوی
- ۲- احمدی، حبیب (۱۳۸۴)، «جامعه‌شناسی انحرافات»، چاپ اول، تهران: انتشارات سمت
- ۳- احمدی، سید احمد (۱۳۷۱)، «روانشناسی نوجوانان و جوانان (شخصیتی، رفتاری، تحصیلی، شغلی، بزهکاری و اعتیاد)»، تهران، انتشارات ترمه
- ۴- افروغ، عماد (۱۳۷۷)، «فضا و نابرابری اجتماعی»، انتشارات دانشگاه تربیت مدرس
- ۵- امین صارمی، نوذر (۱۳۷۷)، «انحرافات اجتماعی و خرده فرهنگهای معارض»، تهران، انتشارات دانشگاه علوم انتظامی
- ۶- بنی اسدی، علی اکبر (۱۳۸۳)، «بررسی انحرافات اجتماعی ناشی از بیکاری در شهر سمنان»، سمنان، معاونت پژوهشی جهاد دانشگاهی
- ۷- تیرگانی، علی (۱۳۸۷)، «ویژگیهای شخصیتی نوجوانان و ادراک آنان از سبکهای تربیتی مادران در نوجوانان بزهکار و غیر بزهکار پسر شهر تهران در سال تحصیلی ۸۷-۸۶»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی
- ۸- چلبی، مسعود (۱۳۷۵)، «جامعه‌شناسی نظم» چاپ اول، تهران، نشر نی
- ۹- حیدری، اکرم (گیتی) (۱۳۷۰)، «بلوغ، مشکلات روانی نوجوانان و جوانان (افت تحصیلی)»، تهران، ناشر مؤلف
- ۱۰- خدایاری فرد، محمد (۱۳۷۳)، «مسائل نوجوانان و جوانان»، تهران: انتشارات انجمن اولیاء و مربیان
- ۱۱- دانش، تاج زمان (۱۳۶۹)، «معجز کیست و جرم شناس چیست»، مؤسسه کیهان
- ۱۲- دور کیسم، امیل (۱۳۷۴)، «اصول و قواعد روش جامعه‌شناسی»، ترجمه دکتر علی محمد کاردان، انتشارات دانشگاه تهران
- ۱۳- رابرتسون، یان (۱۳۷۲)، «درآمدی بر جامعه»، ترجمه حسین بهروان، آستان قدس رضوی
- ۱۴- ساروخانی، باقر (۱۳۷۰)، «دایره المعارف علوم اجتماعی»، انتشارات کیهان
- ۱۵- ستوده، هدایت اله (۱۳۸۴)، «آسیب‌شناسی اجتماعی (جامعه‌شناسی انحرافات)»، تهران، چاپخانه افرنگ
- ۱۶- سخاوت، جعفر (۱۳۸۱)، «جامعه‌شناسی انحرافات اجتماعی»، انتشارات دانشگاه پیام نور
- ۱۷- شمشیری میلانی، حوریه (۱۳۷۳)، «اولین کارگاه بهداشت بلوغ»، وزارت بهداشت
- ۱۸- صالحی آسفیچی، عباس (شهریور ۱۳۸۷)، مقاله «ریشه‌کنی مواد مخدر افسانه یا واقعیت»، ماهنامه اصلاح و تربیت (۱۳۸۷) تهران، مرکز توسعه خدمات آموزش و پژوهش بنگاه تعاون و صنایع زندانیان کشور،

- ۱۹- طاووسی، محمدرضا (۱۳۸۴)، «بررسی عوامل مؤثر بر گرایش جوانان به گروههای خرده فرهنگی انحرافی سال ۸۴ شهر اصفهان» پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم انتظامی
- ۲۰- قاسمی، یداله (۱۳۸۷)، «بررسی عوامل فردی مؤثر بر شرارت جوانان (پسر) ساکن مناطق جنوب غرب تهران»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم انتظامی
- ۲۱- قربان حسینی، علی اصغر (۱۳۶۸)، «پژوهشی نو در مواد مخدر و اعتیاد»، تهران، مؤسسه انتشارات امیر کبیر
- ۲۲- کاپلان، هارولد، سادوک، بنیامین (۱۳۷۳)، «خلاصه روانپزشکی و علوم رفتاری»، ترجمه نصرت اله پور افکاری، تهران، انتشارات قلمستان هنر
- ۲۳- کورنبلوم، ویلیام و جوزف جولیان (۱۳۸۰)، «مسئله اجتماعی» ترجمه علی موسی نژاد، فصلنامه فرهنگی، پژوهشی فرهنگ ایلام شماره هفتم و هشتم پائیز و زمستان
- ۲۴- الماسی، مسعود (۱۳۸۶)، «بررسی تطبیقی عوامل اجتماعی مرتبط با گرایش به رفتار بزهکارانه در میان حاشیه نشینان و غیر حاشیه نشینان (مطالعه موردی دانش آموزان پسر مقطع متوسطه شهر ایلام)»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز
- ۲۵- ماسینی، النور (۱۳۷۶)، «آینده فرهنگ ها»، ترجمه زهرا فروزان سپهر، مرکز پژوهشهای بنیادی وزارت ارشاد
- ۲۶- محمدی فرود، حمید (آبان ۱۳۸۱)، مقاله «تحقیر زمینه ساز بزهکاری نوجوانان»، ماهنامه اصلاح و تربیت، ۱۳۸۱ تهران، مرکز توسعه خدمات آموزش و پژوهش بنگاه تعاون و صنایع زندانیان کشور، سال اول، شماره ۸
- ۲۷- مشکانی، زهراسادات (۱۳۷۷)، «آزمون تجربی نظریه التقاطی در بزهکاری کودکان و نوجوانان تهران بزرگ»، مجله دانشکده پزشکی
- ۲۸- مظلومان، رضا (۱۳۵۳)، «جامعه شناسی کیفی»، تهران، آن
- ۲۹- ممتاز، فریده (۱۳۸۱)، «انحرافات اجتماعی»، تهران، شرکت سهامی انتشار
- ۳۰- منصور، محمود (۱۳۵۶)، «زمینه بررسی بزهکاری کودکان و نوجوانان»، تهران، انتشارات چهار
- ۳۱- منصور، محمود (۱۳۸۱)، «پروانشناسی ژنتیک (تحول روانی از تولد تا پیری)»، تهران، انتشارات سمت
- ۳۲- منطقی، مرتضی (۱۳۷۷)، «راز گل سرخ»، تهران، مرکز پژوهشهای بنیادی، جلد ۴، جلد چهارم
- ۳۳- مهر علی، حمید رضا (۱۳۷۶)، «بررسی گرایش جوانان به گروههای نابهنجار موسیقی غرب»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی
- ۳۴- نوابی نژاد، شکوه (۱۳۷۷)، «رفتارهای بھنچار و نابھنچار»، تهران، انتشارات انجمن اولیاء و مربیان
- ۳۵- هومان، مسعود (۱۳۸۰)، «کلیدهای پیشگیری و مقابله با اعتیاد در نوجوان و جوان» ترجمه، تهران،

36- <http://siavash10368.nikblog.com>

37- D:\Hamshahri Newspaper.mht

38- D:\view_Article.htm

39- Durkheim, E, (1965), *Delinquency of Labor in Society*, Free Press, New York.

40- Hirsch, Travis (1979). *Separate but unequal is Better*, journal of Research in Crime and Delinquency.

41- Lundman, R.J. (1993). *Prevention ad control of juvenile delinquency* New York: Oxford university press.

42- Vold, G. B. Bernard Thomas J. & Snipes J.B. (2001). *Theoretical criminology*, oxford university press.

Archive of SID